

*Галина Гич,
ORCID iD 0000-0003-2037-036X
кандидат педагогічних наук,
доцент, завідувач кафедри теорії й методики
мовно-літературної та художньо-естетичної освіти
Миколаївський обласний інститут
післядипломної педагогічної освіти
вул. Адміральська, 4-а, 54001, м. Миколаїв, Україна
halina.gych@moipro.mk.ua*

НОВА ЧИТАЦЬКА ПРАКТИКА УЧНІВ У ТЕХНОЛОГІЧНОМУ ПОЛІ СУЧАСНОЇ ШКІЛЬНОЇ ОСВІТИ

Стаття присвячена аналізу особливостей цифрового читання учнів Нової української школи. Дано визначення поняття «цифрове читання», розглянуто його генеалогію в контексті еволюції писемності та формування нової інформаційно-медійної письмової культури. Доведено, що читання за допомогою електронних носіїв є новою практикою читацької діяльності дітей та підлітків і водночас така практика читання є еволюцією читання як цивілізаційного процесу. Проаналізовано наукові публікації щодо специфіки цифрового читання читачів нового покоління. Підкреслено, що значного розвитку цифрове читання набуло у сфері освіти, тому що: по-перше, сфера освіти активно цифровізується, по-друге – в основі навчання завжди лежить текст (а відповідно – і читання). Показано відмінності між читанням-скануванням і читанням-зануренням у текст. Розглянуто переваги і недоліки цифрового читання. Стверджується, що в оволодінні цифровим читанням учневі має допомогти компетентний дорослий – учитель, який повинен мати належні знання щодо специфіки цифрового читання. Уперше названо способи зміни усталених читацьких практик у зв'язку з формуванням «нової» моделі читання дітей і підлітків.

Ключові слова: моделі і практики читання; синоптичне читання; сучасні теорії читання; цифрове (електронне, дисплеїне) читання; читання «з листа та з екрана»; читацькі практики дітей і підлітків.

© Гич Г. М., 2021

Постановка проблеми в загальному вигляді та її зв'язок із важливими науковими і практичними завданнями Освітні стандарти всіх країн світу одним із своїх головних завдань вбачають формування функціональної грамотності. Міжнародні порівняльні дослідження (PISA, PIRLS) актуалізують проблему функціонального читання учнів, без якого неможливо говорити про ефективність процесів сприйняття та розуміння навчальної інформації. В Україні «читання з розумінням» визначено як одне із наскрізних умінь, яке має бути

сформоване в кожного здобувача освіти» (Державний стандарт базової середньої освіти, 2019, с. 5).

Особливістю сучасного освітнього процесу є те, що учні паралельно використовують для читання як традиційні, так і електронні тексти. Наявність двох читацьких практик – «з листа та з екрана» є свідченням співіснування двох різних видів читацької діяльності, які мають одну мету – прочитати і зрозуміти текст. Така змішана практика читання ставить перед науковцями й учителями завдання якнайглибшого

розуміння особливостей електронного читання учнів XXI століття.

Мета статті полягає в теоретичному поясненні феномену «цифрове читання» і спробам пошуку можливих практичних дій учителя в ситуації переважання електронного читання в читацькій практиці дітей та підлітків.

Визначена мета репрезентована в таких **завданнях**:

- описати феномен цифрового читання дітей та підлітків як представників нового покоління,
- схарактеризувати основні особливості читацької діяльності в умовах поступової цифровізації освітнього процесу;
- запропонувати конкретні механізми зміни усталених читацьких практик у зв'язку із формуванням «нової» моделі читання дітей і підлітків.

Виклад основного матеріалу з обґрунтуванням отриманих наукових результатів.

Феномен цифрового читання дітей та підлітків як представників нового покоління активно досліджується спеціалістами різних країн світу (Аникіна М. Е., Ермошкина Т. О., 2016, Гудова М. Ю., 2015, Гунько Е. И., 2018, Назаров М. М., 2017). Аналіз публікацій із теми дослідження свідчить про неабиякий інтерес науковців до теми цифрового читання дітей та підлітків. Автори говорять про широку практику використання в освітньому процесі таких пристроїв, за допомогою яких здійснюється нова практика читання – цифрове читання (Вульф М., 2020, Ломбіна Т. М. та ін., 2019, Сметанникова Н. Н., 2015, Степченко Л. М., 2012).

Читання дітей та підлітків як представників покоління Z – одна з серйозних та складних проблем сучасної психології, педагогіки та соціології читання. Саме ці науки мають пояснити практикам, чим вирізняється читання дітей та підлітків і що треба зробити в умовах активного використання комп'ютерних технологій, щоб діти продовжували читати.

Тема формування «нового» читача, переважання електронних текстів у навчанні

та дозвіллі є однією із найважливіших проблем усіх наук, дотичних до теми читання. Відразу зазначимо **принципову позицію** щодо читання дітей і підлітків XXI століття. Вони читають, але з фізіологічного погляду процес їхнього читання зовсім інший, про що пишуть дослідники цієї теми (Вульф М., 2020).

Проблематика цифрового читання останніми роками стає все більш активним предметом обговорення спеціалістів, які вивчають та аналізують цифрове читання дітей і підлітків (Клименко Ж. В., 2020, Нечаєв В. Д., 2016).

Серед науковців особливо відзначимо Ю. Мелентьєву, напрацювання якої найбільш фахово і докладно пояснюють феномен цифрового читання (Мелентьєва Ю. В., 2013). Саме вона запропонувала таке визначення цього поняття: «цифрове читання – це читання в електронному середовищі текстів, які пройшли цифрову обробку. Зазначимо, що поряд із терміном «цифрове» читання, використовують також означення «дисплейне», «електронне», «нелінійне» читання. Можна стверджувально говорити про те, що цифрове читання є важливим і поки що єдиним засобом освоєння цифрових ресурсів. Більше того, таке читання докорінно відрізняється від традиційного читання всіма своїми характеристиками – ідеологічними, фізіологічними і технологічними. Поряд із швидкісним читанням усе актуальнішим стає так зване синоптичне читання, яке спеціалісти потрактовують у двох основних значеннях: 1) перехресне читання декількох взаємопов'язаних текстів; 2) одночасне читання декількох різних текстів. Інколи використовують такі слова для позначення цього поняття: нелінійне, динамічне, розширене, кіберчитання, гіперчитання.

Саме комп'ютерні технології стали підґрунтям розвитку синоптичного читання, яке слід розуміти як перехресне читання кількох взаємопов'язаних текстів та/або одночасне читання кількох різних текстів (синоніми поняття: нелінійне, динамічне, розширене, кіберчитання, гіперчитання) (Мелентьєва Ю. П., 2013).

У двадцять першому столітті внаслідок появи і стрімкого поширення комп'ютерних технологій трансформуються і читацькі практики. Відбувся процес, який науковці назвали «доместикація читання» – перенесення практики збереження книг у домашній комп'ютер, ноутбук, електронну книгу та інші девайси. Саме ці технології сприяють поширенню цифрового читання і формують іншу практику читання, оскільки оцифрований текст можна читати з будь-якого носія.

Нині, коли світ неухильно рухається від логоцентричної до іконоцентричної культури, треба визнати владу картинки над владою слова і факт наявності в сучасних дітей не тільки традиційної практики читання, але й поступовий перехід їх на нові моделі читацької поведінки. Ситуація ускладнюється тим, що у школах України на уроці і в позаурочний час унаслідок більш або менш активної цифровізації освітнього процесу і учень, і учитель паралельно використовують і традиційну практику читання як стали і загальновідому, так і цифрове читання, яке поступово стає домінуючим.

Цифрова революція – стрімкий і масований перехід від аналогового до цифрового способу оброблення, збереження і передачі інформації. Науковці зазначають, що електронні тексти зумовили зміни в техніці запису і поширення писемності, в організації та прочитанні текстів. Під час читання з екрана відбувається трансформація процесу «сприйняття – розуміння – інтерпретація». Еволюція писемності спричинила еволюцію читання – його технологій, моделей, модифікацій та практик. Аналіз цих процесів дає підстави стверджувати, що **цифровізація** читання – це природна стадія його розвитку, яка детермінована еволюцією писемної культури, появою нового виду грамотності – так званої «інформаційно-медійної», яка є однією зі складових цифрової революції (Мелентьєва Ю. П., 2013).

Еволюція елементів читання протягом століть сформувала розвиток його технологій, процесів, моделей, модифікацій та

практик. Аналіз цих процесів, достатньо глибоко вивчений та осмислений, переконливо свідчить, що **цифровізація** читання – природна стадія його розвитку, викликана еволюцією писемної культури і появою інформаційно-медійної писемності, яка і є основою комп'ютерної революції у світі взагалі і в освіті зокрема. Дослідники теми читання стверджують: змінилася писемність – змінилось і читання.

Загострюючи проблему, дослідники теми нової читацької практики учнів прагнуть привернути до неї увагу, однак намагаються не драматизувати і без того непросту ситуацію з читанням дітей і підлітків. Науковці здебільшого вважають, що інформаційне середовище, у яке занурена сучасна дитина, спокушає в ній класичного читача і перетворює її на глядача-учасника інтеракції, проте це не обов'язково робить з неї «нечитача».

Для вдосконалення методичного інструментарію вчителів щодо роботи з текстом на уроках треба досконало знати основні особливості читацької діяльності в умовах поступової цифровізації освітнього процесу. Дослідники доходять висновку, що особливостями цифрового читання підлітків є стихійність, прагматичність і ситуативність; у їхньому читанні переважають короткі тексти інформаційного та розважального характеру.

Найболючішою проблемою цифрового читання є те, що читання з екрана гальмує сприйняття (принаймні – на початку такого читання). Під час читання з листа зір та мозок людини менше напружуються. Читання «легких» онлайн-текстів (поверхневе читання) має негативний вплив на мозок людини і гальмує розвиток аналітичних здібностей та вміння логічно осмислювати прочитаний текст. Кожен читач сам конструє свій унікальний вебтекст і не сприймає електронний текст в авторському викладенні; читач створює власну структуру електронного тексту з багатьох інших електронних публікацій Усемережжя через перехід за покликаннями, коли шукає інформацію для задоволення власних інформаційних потреб.

Можна говорити, що головним завданням практики цифрового читання учнів є вміння перемикатися від сканування контенту і текстів до глибокого занурення в електронний текст залежно від завдань читання та конкретної ситуації первинного сприйняття текстів.

Дослідження, які проводять спеціалісти всього світу, свідчать про те, що найважливішим процесам «глибокого читання» загрожує небезпека. Ця небезпека як негативний вплив на процеси розуміння тексту зростає, оскільки людство все активніше переходить на цифровий режим читання, унаслідок чого мозок приділяє все менше уваги і часу більш повільним процесам глибокого читання, без якого неможливий процес здобуття знань. Практику уважного читання, яка формувалася століттями як напружена робота мозку, треба «перенести» на цифрове читання. Це можна зробити лише за умов формування в учнів XXI століття абсолютно нових навичок читання цифрових текстів.

Діти і підлітки XXI століття використовують два основні види читання: читання для набуття читацького і літературного досвіду та читання для засвоєння та використання інформації. З погляду аналізу читання як фізіологічного процесу, зазначається, що в епоху панування електронних технологій переважають два основні види читання: **скролінг і скрімінг**. Скрімінг-читання – це поверхове ознайомлення з інформацією, швидкий перегляд; побіжне переглядово-ознайомлювальне читання, швидке читання, читання «по діагоналі». Скролінг-читання – це «перегортання» та прокручування тексту, пошук очима ключових слів. Такі види читання не є вироком для освітнього процесу: вони просто потребують інших методик роботи з текстом. Водночас ще раз підкреслимо: такі види читання не завжди сприяють розумінню прочитаного або принаймні ускладнюють цей процес.

Дозволимо собі сказати, що така практика читання ймовірніше (бо спеціальних досліджень немає) є **перешкодою під час читання художніх текстів**,

сприйняття яких насамперед базується на зануренні в текст і дає читачеві відчуття задоволення від прочитаної книги. Оскільки, на думку науковців, сучасні діти є гедоністами, то вони не будуть читати наступну книгу, якщо не отримали насолоди від читання попередньої. Це ще раз підтверджує багаторічну правильну тезу про те, що діти і підлітки очікують задоволення від читання – приблизно такого, яке вони отримують під час спілкування з різноманітними гаджетами. Саме «п'ять екранів» супроводжують наших дітей у житті, але кожен цей екран може стати інструментом для читання.

Сформовану з дитинства практику роботи з екраном діти і підлітки як читачі переносять на традиційні книги і тексти. Очевидно, що «народжені в інтернеті» діти не можуть сприймати лінійний текст так, як попередні покоління. Кліпове мислення з притаманними йому фрагментарністю, швидкістю, перестрибуванням з однієї картинки на іншу **змінює читацьку поведінку дітей та підлітків**. Уважне, вдумливе читання попередніх поколінь як «цифрових мігрантів» було сформоване столітніми практиками використання саме лінійних текстів (дуже часто – доволі великих за обсягом). Лінійне мислення «людей книги» і кліпове мислення «людей екрана» – це різні фізіологічні процеси (і очей – як основного інструменту читання, і мозку, який активно задіяний у процесі читання) (Яковлева А. М., 2013).

Доместикація читання вплинула на техніку читання і патерни сприйняття тексту. Століттями читання не просто носило лише лінійний характер, очі людини рухалися зліва направо, із верхнього рядка до нижнього. Цифрове читання відбувається по-іншому: науковці говорять про F- і Z-патерни, про діаграму Гутенберга, про «золотий трикутник», коли сприйняття тексту формується особливостями погляду людини під час читання з екрана.

Учням XXI століття здебільшого притаманне так зване квазічитання, характерними ознаками якого є феномени читання дітей як «цифрових аборигенів» («зізковзу-

вання погляду», «розбите дзеркало», F-патерн). Перший виявляється в тому, що очі читача постійно «зісковзують» сторінкою, опускаючись донизу і текст не читається уважно, а очі «вибирають» лише частину рядка. Цей феномен не є абсолютно новим, про гравітацію читання відомо давно, але він вочевидь перешкоджає уважному читанню. Другий феномен також негативно позначається на читанні, оскільки текст «розсипається» в очах читача, якому важко відразу зрозуміти, про що йдеться. Третій феномен показує специфіку погляду учня під час читання. Особливістю всіх трьох феноменів є те, що діти переносять таку практику читання на традиційну книгу, про що ми вже писали (Гич Г. М., 2020, с. 25).

Аналізуючи читання з екрана, науковці переконливо доводять, що традиційне і електронне читання – це різні види читацької діяльності, про що йдеться у ґрунтовних дослідженнях специфіки читання з екрану (Борисенко Н. А. та ін., 2020; Ломбіна Т. М. та ін., 2019). Загальновідоме дослідження Якоба Нільсена засвідчило, що користувачі Всемережжя читають лише 20–28 % слів із текстів на інтернет-сторінках. Під час такого читання їхні очі «вихоплюють» із лінійного тексту окремі деталі, але навряд чи розуміють текст цілковито. Вочевидь варто говорити про вкрай неуважне і поверхове читання з екрана. Імовірніше точно так, як і під час читання традиційної книги, якщо текст починає цікавити читача, він підсвідомо переходить на більш уважне і повільне читання. Але однозначно можна стверджувати, що читання електронних текстів є швидким і досить поверховим. Так звана F-образна модель читання ймовірніше за все переноситься і на традиційний текст. Але вона безперечно працює під час читання з будь-якого екрана. Дослідники особливостей екранного читання дійшли висновків, що люди, які глибоко зацікавлені у змісті тексту, читають його зі значною увагою (Гулько Е. І., 2018).

Зміни в читацьких практиках зумовлені й новими видами текстів. Відомий дослідник дитячої книги в Україні Емілія Огар стверджує: «На відміну від тради-

ційного тексту (писаного й друкованого), лінійного за своєю структурою, цифровий текст, по суті, стає гіперутворенням, здатним синтезувати не лише певну множинність взаємопов'язаних текстів (гіпертекст), а й потужний візуальний ресурс (предметні та умовні зображення, відео та ін.) в одне ціле. Можливість розмежувати контент і форму дозволяє наповнювати веб власним текстом, спільно користуватися одним і тим самим контентом, кількома сайтами одночасно» (Огар Е., 2011).

Науковці доходять висновку про те, що доба «цифри» змінює не лише читача, поступово вона трансформує й саму дитячу книгу – прийоми текстотворення, оформлення та книжкового дизайну. Першою реакцією на нові виклики можна вважати появу видавничих проєктів, які об'єднували паперовий та електронний носії (від найпростішого – аудіоверсії до сучасних мільтимедіа).

Один із найвідоміших дослідників специфіки цифрового читання Юлія Мелентьева стверджує, що читання як зворотний бік писемності, є засобом розпізнавання, розшифрування тексту: «... функція (де)шифровізації була притаманна читанню завжди і визначалася способом подання тексту й особливостями його носія» (Мелентьева Ю. М., 2019, с. 78). Отже, і традиційний, і електронний тексти під час читання потрібно декодувати, відповідно, сам процес подання текстової інформації має сприяти його якнайкращому розумінню. Підкреслимо важливу роль у сприйнятті текстового документа розташування смислових одиниць тексту, бажано, щоб електронний текст містив у собі різні компоненти тексту, виокремлені різним кольором. Поданий так текст допоможе здійснити перехід від одного рядка до іншого більш сприятливим для очей читача способом, відповідно, цей спосіб подання тексту пришвидшує читання і сприяє кращому розумінню тексту. Також науковці зазначають, що шрифтові виділення (курсив, підкреслення, жирне написання, великі літери), які так часто застосовуються в електронних текстах, не полегшують сприй-

няття тексту. Водночас наявність світлин і малюнків, які є доповненням до семантичної структури тексту, навпаки, допомагає правильно сприймати інформацію.

Дослідники зазначають, що цифрове читання є новим типом сприйняття тексту як письмової інформації. Користувачі Всемережжя не читають текст у традиційному розумінні читання як руху очей зліва направо з верхнього рядка до нижнього. Цифровий текст сканується очима, і тут можна стверджувати про наявність як певних переваг, так і недоліків цього процесу. Одна із базових переваг – швидкий пошук очима потрібної інформації, серед недоліків – неухвалене читання, яке далеко не завжди супроводжується розумінням і тим більше запам'ятовуванням прочитаного. Як стверджують дослідники специфіки цифрового читання: під час читання традиційного тексту читач краще сприймає його загальний контекст, а електронного – імовірноше побачить деталі (орієнтація на ключові слова).

Учні Нової української школи – це переважно діти з так званим «кліповим мисленням», відповідно до якого і сформувався «кліпове читання». А. М. Яковлева називає «кліповим» такий спосіб читання, коли із тексту «витягаються» окремі слова і речення, які переважно потрактовуються суб'єктивно, здатність до розуміння тексту наближена при цьому до нуля (Яковлева А. М., 2013).

Огляд наукових досліджень свідчить, що діти насправді краще сприймають тексти, якщо читають їх із паперових носіїв. Читання з екрана, так само, частіше є засобом спілкування або пошуку інформації, а тому механізм цифрового читання можна визначити як «читання-ковзання», яке відрізняється від більш уважного та вдумливого занурення у паперовий текст. Звідси виникає потреба в завданні сучасної системи освіти створити умови для формування подвійної грамотності як одночасного використання традиційної та нової практик читання.

Науковці активно обговорюють механізми зміни усталених читацьких прак-

тик у зв'язку з активізацією цифрового читання (Назаров М. М., 2017, Степченко Л. М., 2012). Сучасні діти сприймають букви, цифри, схеми, малюнки через певний технологічний пристрій – програму, яка забезпечена екраном як засобом виведення. Цей екран і замінює сучасній дитині собою багато інших предметів, зокрема – книгу. Саме цим зумовлена зміна дієслова «читати», яке нині не завжди є читанням-зануренням у текст, а ймовірніше є читанням-переглядом. Цифрова епоха не знищила читання дітей та підлітків, але нині вони читають зовсім по-іншому, ніж попередні покоління, і читання для них має зовсім інший смисл, ніж у попередні епохи. Читання з екрана відрізняється від читання з листа, тому ці два види читання можна назвати принципово різними техніками. Можна стверджувально говорити про **традиційні та нові практики читання** (Гудова М. Ю., 2015).

Автори доходять висновку, що в наш час читацька діяльність дітей та підлітків характеризується поєднанням старих і нових практик читання, але у школі домінують практикою залишається «читання з листа», а не «з екрана».

Професор Ж. В. Клименко в статті з глибоким аналізом читацької поведінки учнів акцентує: «Насамперед згадаємо про принцип прихованих дій, тобто ненав'язливої педагогіки, а також про те, що умовою розвитку мозку є творчість, і що нам на допомогу – сама художня література, силу якої варто увиразнювати різними методичними засобами» (Клименко Ж. В., 2020).

Відомий дослідник проблеми смислового читання Н. Сметанникова ґрунтовно аналізує сучасні теорії, що покликані пояснити феномен нової практики читання і запропонувати можливі шляхи методично правильної поведінки вчителів у роботі з текстами на уроках (Сметанникова Н. Н., 2015).

Факторна теорія Дж. Маккініні стверджує: читання з екрана змінює базові феномени в світі читання, тому його прирівнюють до «революції», яка, так само, не може не впливати на читацьку поведін-

ку молодого покоління. Наука про читання виявилася не готовою до такого стрімкого розвитку подій у галузі створення рухомого, нелінійного тексту і тому вкрай необхідно вчити на уроках не лише традиційного читання, але й цифрового читання, яка має відомі науці особливості. Жодна з наявних у ХХ столітті теорій читання не стала основою для навчання читання з екрана, тому, на превеликий жаль, діти стихійно навчаються читати з екрана. Неконтрольованість цього процесу навряд чи можна вважати позитивною характеристикою.

Дейктивна теорія Дональда Лью також є потужним інструментом вирішення надскладного питання цифрового читання взагалі й у школі зокрема. Науковець вважає, що Інтернет у рамках нинішнього глобального суспільства є провідним технологічним інструментом навчання. Пов'язані з Усемережжям технології потребують нових видів грамотності як дейктивні, тобто мінливі. Це формує практику використання різних видів читання. Художній текст, який дитині подобається, вона буде читати більш-менш уважно з екрана. Окремі тексти, які не потребують уважного читання, учень переглядає очима – така практика притаманна і читанню традиційних текстів. Нові соціальні практики читання – це центральний елемент нового вигляду грамотності в умовах поступового переходу на цифрове читання. Нові види грамотності мають множинний характер, вони різноманітні за модальністю і характеристиками, відповідно вони вимагають знання нових стратегій читацької поведінки (Гич Г. М., 2020, с. 25). І найважливіший, з огляду на тему нашої статті висновок науковця: роль учителя щодо організації на уроці цифрового читання зростає, при цьому змінюється у зв'язку з новими технологіями і новими видами грамотності (Сметанникова Н. Н., 2015).

Основним висновком теорії «підривних і проривних інновацій» Клейтона Кристенсена є теза про те, що «те, що начебто «підриває» основи читання, завтра рухатиме його вперед...». Думка цілком слушна, адже на очах батьків і вчителів сформува-

лося покоління дітей, яке надає перевагу читанню з електронних носіїв (Сметанникова Н. Н., 2015).

Науковці стверджують: сучасна наука має у своєму арсеналі наукові відомості і технології для того, щоб виявити і скоригувати зміни в стилі читання «цифрових аборигенів» ще до того, як ці звички поверхневого читання остаточно вкоріняться в читацькій поведінці.

Усесвітньо відомий нейролінгвіст Тетяна Володимирівна Чернігівська в інтерв'ю порталу Theory and Practice сказала, що носій, із якого відбувається читання, не має великого значення, треба, щоби люди використовували інший спосіб читання – нелінійне читання гіпертекстів, які відправляють читача до інших текстів (Гунько Е. І., 2018).

Меріон Вульф, чи не єдиний у світі нейрофізіолог читання, яка одна з перших почала досліджувати специфіку читання в умовах наявності електронних носіїв та пристроїв для читання, стверджує: «Пластичність мозку дозволяє передбачити, що з часом учні володітимуть подвійною (bi-literate) грамотністю: традиційною та новою, що дозволить розуміти глибокі та складні речі, представлені в цифровому та друкованому форматах» (Вульф М., 2020, с. 14).

Сучасні науковці шукають і знаходять шляхи можливих дій заради збереження практики читацької діяльності навіть при тому, що ці практики читання нині є різними і до певної міри – протилежними.

Учні-читачі мають опанувати нові навички, які сприятимуть читанню з екрана: вони мають знати ІКТ, щоб розуміти та користуватися пристроями та застосунками для читання. Їх слід навчати вмінь шукати і відкривати потрібні тексти за допомогою пошукових систем, покликань, швидкокодів, укладок та інших функцій перегляду і гортання сторінок електронного тексту. Зважаючи на неконтрольований надмір інформації в Інтернеті, учні мають уміти правильно відбирати джерела інформації, оцінювати інформацію щодо якості та достовірності. І нарешті – вони мають уміти

читати за перехресними посиланнями, щоб підкріпити інформацію з одного тексту додатковими джерелами.

Опрацювання низки публікацій щодо подальшого поширення практики цифрового читання дозволило дійти таких висновків:

1. *Цифрове читання є етапом еволюції письмової культури, яка внаслідок широкого використання комп'ютерної техніки стає переважно електронною.*

2. *Цифровий текст має розглядатися з погляду дихотомії «глибокого занурення» (studying) у багатоплановому традиційному читанні та цифрового поверхневого «ковзання» (skimming).*

3. *Цифрове читання сформувало «нову» читацьку практику, яка кардинально відрізняється від «старої» практики читання, але при цьому залишається процесом читання і поступово стає домінуючою в читанні дітей та підлітків.*

Використання цифрових технологій є природною стадією еволюції читання як цивілізаційного процесу. Читання як зворотний бік писемності відображає всі зміни, які відбувалися протягом останніх 5 000 тисяч років, коли людство почало читати. Стверджуємо: змінювалися практики писемності – змінювались і практики читацької діяльності. Нині, коли писемність усе більше і більше цифровізується, і їй

відповідно притаманні риси медійності як особливої культури людства, модифікується і цифрове читання. Здебільшого науковці не підтримують песимістичну тезу про «втрату читача» і наполягають на виникненні інших читацьких практик дітей та підлітків.

Вочевидь, комп'ютерні технології і надалі змінюватимуть читацьку діяльність людей та способи їхньої поведінки щодо традиційної та електронної книги. У наш час слід культивувати новий вид мозку – мозок «подвійної грамотності», коли здобувачі освіти будуть мати сталу практику використання як традиційного, так і електронного читання.

Для того, щоб діти та підлітки ХХІ століття не просто активно читали, але й читали із розумінням, потрібно знайти **відповідні методики, технології, прийоми та засоби** активізації їхньої читацької поведінки відповідно до особливостей притаманної їм нової практики читання. Подальший розвиток обраної теми вбачаємо в теоретико-методичному розробленні та поступовому впровадженні трьох основних способів зміни читацької поведінки учнів: артикуляції, реконфігурації та запозиченні. Саме вони спроможні затвердити нову практику цифрового читання учнів як «читання з розумінням».

ЛІТЕРАТУРА

1. Восприятие длинных текстов поколением «цифровых островитян». М. Е. Аникина, Т. А. Ермошкина, Д. З. Исаков, М. В. Кобзев и др. // Медиаскоп. – 2016. – Вып. 1. – Режим доступа: <http://mediascope.ru/?q=node/2089>
2. Вульф М. Пруст и кальмар: Нейробиология чтения / М. Вульф // Режим доступа: http://loveread.ec/read_book.php?id=91755&p=1.
3. Гич Г. М. Читання учнів «нової грамотності» і традиції пояснювального читання Костянтина Ушинського / Г. М. Гич // Вересень. – 2020. – № 1. – 2. – С. 7–12.
4. Гудова М. Ю. Чтение в эпоху постграмотности: культурологический анализ : специальность 24.00.01 «Теория и история культуры» : дис. ... д-ра культурологии / М. Ю. Гудова; Урал. федерал. ун-т имени первого Президента России Б. Н. Ельцина. – Екатеринбург, 2015. – 329 с.
5. Гулько Е. И. Чтение текста с экрана цифрового устройства / Е. И. Гулько; науч. рук. А. А. Дробыш // Современные технологии в образовании: материалы международной науч.-практ. конф., 29–30 ноября 2018 г. : в 2 ч. / Белорусский национальный

- технический университет; редкол. : С. В. Харитончик [и др.]. – Минск : БНТУ, 2018. – Ч. 2. – С. 65–68.
6. Державний стандарт базової середньої освіти : затв. постановою КМУ № 898 від 30.09.2020 року – Режим доступу: <https://mon.gov.ua/ua/osvita/zagalna-serednya-osvita/nova-ukrayinska-shkola/derzhavnij-standart-bazovoyi-serednoyi-osviti>.
 7. Ершов Ю. М. Трансформации читательских практик / Ю. М. Ершов // Сибирское медиапространство 2020 : материалы II Международной научно-практической конференции (23–25 ноября 2017 г.). – Режим доступу: <https://core.ac.uk/download/pdf/287389758.pdf>
 8. Клименко Ж. В. Виклики цифрової епохи сучасному читачу та шляхи їх подолання. / Ж. В. Клименко – Режим доступу: http://svitlit.ippo.kubg.edu.ua/?page_id=1119.
 9. Ломбина Т. Н., Мансуров В. А., Юрченко О. В. Проблемы чтения в новой цифровой реальности // Социологическая наука и социальная практика. – 2019. – № 4. – С. 97–110. DOI: <https://doi.org/10.19181/snsp.2019.7.4.6803>.
 10. Мелентьева Ю. П. Основные модификации чтения: особенности формирования и бытования / Ю. П. Мелентьева // Библиотекосведение. – 2013. – № 5. – С. 55–63.
 11. Мелентьева Ю. П. Чтение электронных публикаций как элемент обучения и образования / Ю. П. Мелентьева // Научно-техн. библиотеч. – 2019. – № 4. – С. 76–83.
 12. Назаров М. М. Изменения медиасферы и современные практики чтения / М. М. Назаров, П. А. Ковалев [Электронный ресурс] // Социологические исследования. – 2017. – № 2. – С. 84–95 // Режим доступу: <https://rucont.ru/efd/587482>.
 13. Нечаев В. Д. «Цифровое поколение»: психолого-педагогическое исследование проблемы / В. Д. Нечаев, Е. Е. Дурнева // Педагогика. – 2016. – № 1. – С. 36–45.
 14. Огар Е. І. Книжка замість «мишки»? (Дитина і читання в цифрову добу) / Е. І. Огар // Наукові записки [Української академії друкарства]. – 2011. – № 4. – С. 137–145. – Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nz_2011_4_21.
 15. Особенности цифрового чтения современных подростков: результаты теоретико-эмпирич. иссл. / Н. А. Борисенко, К. В. Миронова, С. В. Шишкова, Г. Г. Граник // Science for Education Today. – 2020. – № 5. – С. 28–49.
 16. Проблемы чтения в новой цифровой реальности (на примере школьников). Часть 1, 2 / Ломбина Т. Н., Мансуров В. А., Юрченко О. В. Проблемы чтения в новой цифровой реальности // Социологическая наука и социальная практика. – 2019. – № 4. – С. 97–110.
 17. Северина Е. М. Цифровой текст в пространстве современной культуры / Е. М. Северина // Человек и культура. – 2019. – № 5. – С. 65–72.
 18. Сметанникова Н. Н. Продвижение чтения с помощью экрана / Н. Н. Сметанникова // Библиотекосведение. – 2015. – № 3. – С. 60–68. – Режим доступу: <https://rucont.ru/efd/587482>.
 19. Степченко Л. М. Читання в епоху розвитку електронних ресурсів: книга чи Інтернет? / Л. М. Степченко // Наукові праці Національної бібліотеки України ім. В. І. Вернадського. – 2012. – Вип. 33. – С. 487–497.
 20. Цифровое чтение: научный подход // Унив. кн. – 2018. – № 5. – С. 35–51.
 21. Черниговская Т. В. Зачем мы мозгу: лекция / Т. В. Черниговская. – Москва, 2013. – Режим доступу: <http://www.priamayarech.ru>
 22. Черняк М. А. Новые читательские практики и писательские стратегии цифровой эпохи / М. А. Черняк // Пятый международный интеллектуальный форум «Чтение на евразийском перекрестке» : материалы форума / науч. ред., сост. В. Я. Аскарова, Ю. В. Гушул. – Челябинск : ЧГИК, 2019. – С. 48–53.
 23. Яковлева А. М. Клиповое чтение: текст как изображение-симулякр / А. М. Яковлева. – Наука телевидение : Научн. альманах, 2014. – Вып. – 11. – С. 197–228.

**НОВАЯ ЧИТАТЕЛЬСКАЯ ПРАКТИКА УЧЕНИКОВ
В ТЕХНОЛОГИЧЕСКОМ ПОЛЕ
СОВРЕМЕННОГО ШКОЛЬНОГО ОБРАЗОВАНИЯ**

Галина Гич,

*кандидат педагогических наук, доцент,
заведующая кафедрой теории и методики
языково-литературного и художественно-эстетического образования*

*Николаевский областной институт
последипломного педагогического образования
ул. Адмиральская, 4-а, 54001, г. Николаев, Украина
halina.gych@moippo.mk.ua*

Статья посвящена анализу особенностей цифрового чтения учеников Новой украинской школы. Дано определение понятия «цифровое чтение», рассматривается его генеалогия в контексте эволюции письменности и формирования новой информационно-медийной письменной культуры. Доказано, что чтение с использованием электронных носителей является новой практикой читательской деятельности детей и подростков и одновременно такая практика является эволюцией чтения как цивилизационного процесса. Проанализированы научные публикации, посвященные теме цифрового чтения читателей нового поколения. Подчеркнуто, что значительное развитие цифровое чтение получило в сфере образования: во-первых, потому что сфера образования активно цифровизируется, во-вторых, в основе обучения всегда лежит текст (а соответственно и чтение). Показаны различия между чтением-сканированием и чтением-погружением в текст. Рассмотрены преимущества и недостатки цифрового чтения. Утверждается, что в овладении цифровым чтением ученику должен помочь компетентный взрослый – учитель, имеющий соответствующие знания о специфике цифрового чтения. Впервые называются способы изменения читательских практик в связи с формированием «новой» модели чтения детей и подростков.

Ключевые слова: *модели и практики чтения; синоптическое чтение; современные теории чтения; цифровое (электронное, дисплейное) чтение; читательские практики детей и подростков; чтение «с листа и с экрана».*

Galina Gich,

Candidate of Pedagogical Sciences (Ph. D.),

Associate Professor;

Head of the Department of Theory and Methods of Language,

Literature, Art and Aesthetic Education,

Mykolaiv In-Service Teachers Training Institute,

4-A Admiralska Street, Mykolaiv 54000, Ukraine

halina.gych@moippo.mk.ua

**NEW READING PRACTICE OF STUDENTS
IN THE MODERN SCHOOL EDUCATION**

The article is devoted to the analysis of «digital reading» by students of the New Ukrainian School. That is a new reading practice and it differs from the reading habits of previous generations. The definition «digital reading» in the interpretation of Yulia Melentieva is used,

it is originally considered in the context of the writing skills evolution and the development of a new information and media written culture.

It has been proven that reading using e-media is a new students' reading practice, which is gradually prevails over the traditional reading. The article analyzes scientific publications on «digital reading» and names such new reading models as scrolling and scrimming. It is emphasized that «digital reading» has developed significantly in education. Firstly, due the fact that education is actively digitizing, and secondly, the basis of learning is always text (and, accordingly, reading).

The main advantages and disadvantages of digital reading are considered and analyzed in the article. This type of reading is already actively mastered by children and adolescents not only in their leisure time, but also while working with texts in class and after school time.

It is claimed that in mastering «digital reading», the student should be helped by a competent adult, for example a teacher, who has the appropriate knowledge about the specifics of digital reading. For the first time, methods of changing reading practice (articulation, reconfiguration and borrowing) are pointed out.

Keywords: *reading models and practices, synoptic reading, modern reading theories, digital (electronic, display) reading, reading practices of children and adolescents, reading «from paper and from screen.»*

REFERENCES

1. Anikina, M. E., Ermoshkina, T. A., Iskakov, D. Z., Kobzev, M. V. et al. (2016). *Vospriyatie dlinnyh tekstov pokoleniem «cifrovyyh ostrovitjan»* [Perception of long texts by the generation of «digital islanders»]. *Mediascope*, vyp. 1. Retrieved from: <http://mediascope.ru/?q=node/2089> (rus).
2. Borisenko, N. A., Mironova, K. V., Shishkova, S. V. & Granik, G. G. (2020). *Osobennosti cifrovogo chteniya sovremennyh podrostkov* [Features of digital reading of modern adolescents]. *Science for Education Today*, 5, 28–49 (rus).
3. Chernigovskaja, T. V. (2013). *Zachem my mozgu: lekcija* [Why do we need the brain: lecture]. Moskva. Retrieved from: <http://www.priamayarech.ru>. (rus).
4. Chernjak, M. A. (2019). *Novye chitatel'skie praktiki i pisatel'skie strategii cifrovoj jepohi* [New Reading Practices and Writing Strategies for the Digital Age]. *Pjatyj mezhdunarodnyj intellektual'nyj forum «Chtenie na evrazijskom perekrestke»* [Eds., V. Ja. Askarova, Ju. V. Gushul]. Cheljabinsk: ChGIK, 48–53 (rus).
5. (2018). *Cifrovoe chtenie: nauchnyj podhod* [Digital reading: a scientific approach]. *Univ. kn.*, 5, 35–51 (rus).
6. *Derzhavnyi standart bazovoi serednoi osvity* [State standard of basic secondary education]. *Zatv. postanovoiu KМУ № 898 vid 30.09.2020 roku*. Retrieved from: <https://mon.gov.ua/ua/osvita/zagalna-serednya-osvita/nova-ukrayinska-shkola/derzhavnij-standart-bazovoyi-serednoyi-osviti> (ukr).
7. Ershov, Ju. M. (2020). *Transformacii chitatel'skih praktik* [Transforming reading practices]. *Sibirskoe mediaprostranstvo: materialy II Mezhdunarodnoj nauchno-prakticheskoy konferencii (23–25 nojabrja 2017 g.)*. Retrieved from: <https://core.ac.uk/download/pdf/287389758.pdf>. (rus).
8. Gudova, M. Ju. (2015). *Chtenie v jepohu postgramotnosti: kul'turologicheskij analiz* [Reading in the post-literacy era: a cultural analysis]. (Doctor's thesis). Ural. federal. un-t imeni pervogo Prezidenta Rossii B. N. El'cina. Ekaterinburg (rus).
9. Gun'ko, E. I. & Drobysh, A. A. (2018). *Chtenie teksta s jekrana cifrovogo ustrojstva* [Reading text from the screen of a digital device]. *Sovremennye tehnologii v obrazovanii*,

- 2, 65–68. Belorusskij nacional'nyj tehničeskij universitet. Minsk: BNTU (rus).
10. Нич, Н. М. (2020). Чytання учнів «нової грамотності» і традиції пояснювального чytання Костянтина Ушинського [Reading of students of the «new literacy» and the tradition of explanatory reading by Konstantin Ushinsky]. *Veresen*, 1–2, 7–12 (ukr).
11. Jakovleva, A. M. (2014). Klipovoe chtenie: tekst kak izobrazhenie-simuljacr [Clip reading: text as a simulacrum image]. *Nauka televidenie: nauchn. al'manah*, 11, 197–228 (rus).
12. Klymenko, Zh. V. (2020). Vyklyky tsyfrovoi epokhy suchasnomu chytachu ta shliakhy yikh podolannia [Challenges of the digital age for the modern reader and ways to overcome them]. Retrieved from: http://svitlit.ipko.kubg.edu.ua/?page_id=1119 (ukr).
13. Lombina, T. N., Mansurov, V. A. & Jurchenko, O. V. (2019). Problemy chteniija v novoj cifrovoj real'nosti [Reading problems in the new digital reality]. *Sociologičeskaja nauka i social'naja praktika*, 4, 97–110. DOI: <https://doi.org/10.19181/snsp.2019.7.4.6803> (rus).
14. Lombina, T. N., Mansurov, V. A. & Jurchenko, O. V. (2019). Problemy chteniija v novoj cifrovoj real'nosti (na primere škol'nikov). Čast' 1, 2 [Reading problems in the new digital reality (on the example of schoolchildren)]. *Sociologičeskaja nauka i social'naja praktika*, 4, 97–110 (rus).
15. Melent'eva, Ju. P. (2019). Čtenie jelektronnyh publikacij kak jelement obuchenija i obrazovanija [Reading electronic publications as an element of training and education]. *Nauchno-tehn. bibl-ki*, 4, 76–83 (rus).
16. Melent'eva, Ju. P. (2013). Osnovnye modifikacii chteniija: osobennosti formirovanija i bytovanija [The main modifications of reading: features of formation and existence]. *Bibliotekovedenie*, 5, 55–63. (rus).
17. Nazarov, M. M. & Kovalev, P. A. (2017). Izmeneniija mediasfery i sovremennye praktiki chteniija [Changes in the media and modern reading practices]. [Elektronnyj resurs]. *Sociologičeskie issledovanija*, 2, 84–95. Retrieved from: <https://rucont.ru/efd/587482> (rus).
18. Nechaev, V. D. & Durneva, E. E. (2016). «Cifrovoe pokolenie»: psihologo-pedagogičeskoe issledovanie problemy [«Digital generation»: psychological and pedagogical research of the problem]. *Pedagogika*, 1, 36–45 (rus).
19. Ohar, E. I. (2011). Knyzhka zamist «myshky»? (Dytyna i chytannia u tsyfrovu dobu) [A book instead of a «mouse»? (Child and reading in the digital age)]. *Naukovi zapysky [Ukrainskoi akademii drakarstva]*, 4, 137–145. Retrieved from: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nz_2011_4_21 (ukr).
20. Severina, E. M. (2019). Cifrovij tekst v prostranstve sovremennoj kul'tury [Digital text in the space of modern culture]. *Čelovek i kul'tura*, 5, 65–72 (rus).
21. Smetannikova, N. N. (2015). Prodvizhenie chteniija s pomoshh'ju jekrana [Promoting screen reading]. *Bibliotekovedenie*, 3, 60–68. Retrieved from: <https://rucont.ru/efd/587482> (rus).
22. Stepchenko, L. M. (2012). Čytannia v epokhu rozvytku elektronnykh resursiv: knyha chy Internet? [Reading in the Age of Electronic Resources: A Book or the Internet?]. *Naukovi pratsi Natsionalnoi biblioteki Ukrainy im. V. I. Vernadskoho*. Vyp. 33, 487–497 (ukr).
23. Vul'f, M. (2020). Prust i kal'mar: Nejrobiologija chteniija [Proust and the Squid: The Neurobiology of Reading]. Retrieved from: http://loveread.ec/read_book.php?id=91755&p=1 (rus).